

Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή

Ενότητα 3^η: Το πλαίσιο επικοινωνίας ανάμεσα
στον εκπαιδευτικό και τον μαθητή

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η παιδαγωγική σχέση:

αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή
Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ενότητα 3^η:

Το πλαίσιο της επικοινωνίας ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τον μαθητή

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Καθηγητής Α.Π.Θ.

Περιεχόμενα (1/2)

- Αλληλεπίδραση και επικοινωνία.
- Κωδικοποίηση και κοινωνικές συμβάσεις.
- Οι θέσεις των επικοινωνιολόγων.
- Συμμετρία και ισότητα.
- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού.

Περιεχόμενα (2/2)

- Μία περίπτωση ως πρόβλημα.
- Οι σχολικοί κανόνες.
- Στρατηγικές διατήρησης της εύρυθμης λειτουργίας της τάξης.
- Ενδεικτική βιβλιογραφία

Αλληλεπίδραση και επικοινωνία (1/3)

- Αλληλεπίδραση»: το σύνολο της συμπεριφοράς σε κοινωνικές δραστηριότητες (Mead, 1962).
- «Επικοινωνία»: συγκεκριμένες φάσεις της αλληλεπίδρασης/ Η ανταλλαγή μηνυμάτων ανάμεσα σε έναν πομπό και ένα δέκτη.
- Απαραίτητη η ύπαρξη ενός κοινού κώδικα (Hargie, 1997).

Να έχουν δοθεί στα σύμβολα σημασίες που έχουν την ίδια επίδραση τόσο στον πομπό όσο και στο δέκτη «σημαντικές χειρονομίες» νεύματα (gestures).

Αλληλεπίδραση και επικοινωνία (2/3)

- Σημαντική προϋπόθεση για την αποτελεσματική επικοινωνία:
 1. Η δυνατότητα του ατόμου να αποκτά την προοπτική του άλλου.
 2. Η δυνατότητα για ανάληψη του ρόλου του άλλου.
- Οι σημαντικές χειρονομίες ενέχει θέση ρυθμιστών για την αμοιβαία προσαρμογή των υποκειμένων.

Αλληλεπίδραση και επικοινωνία (3/3)

- **Ορισμός επικοινωνίας** κατά τη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης : Οι φάσεις της αλληλεπίδρασης που χαρακτηρίζονται ως επικοινωνία αποτελούν ενδείξεις της συμπεριφοράς που προηγήθηκε ή και αυτής που αναμένεται να επακολουθήσει.
 - **Ανθρώπινη αλληλεπίδραση/ επικοινωνία:**
Ικανότητα σήμανσης διαφόρων ερεθισμάτων
δυνατότητα κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης
των διαφόρων σημάτων.

Κωδικοποίηση και κοινωνικές συμβάσεις (1/2)

- Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, η ηχητική απόδοση του «ναι» έχει τη λειτουργία του καταφατικού μορίου, στην Γερμανία, αντίθετα, σημαίνει άρνηση, ενώ στην Ιαπωνία δεν σημαίνει τίποτα.
- Η σήμανση κάθε ερεθίσματος εξαρτάται από τον κοινωνικοπολιτισμικό χώρο και χρόνο (Γεώργας, 1995).

Κωδικοποίηση και κοινωνικές συμβάσεις (2/2)

- Η επικοινωνία εκπαιδευτικού – μαθητή ως αλληλεπίδραση και επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο.

Παιδαγωγική σχέση: πληρέστερη αλληλεπίδραση και αλληλοεπιρροή / ο παιδαγωγός μπορεί να επιδράσει στις αξίες, στάσεις και αντιλήψεις του παιδαγωγούμενου (Μπακιρτζής, 2002).

Οι θέσεις των επικοινωνιολόγων (1/5)

- Η επικοινωνία είναι αναπόφευκτη: Με δεδομένο ότι σε κάθε συμπεριφορά δίνεται σημασία, όταν δύο υποκείμενα βρεθούν το ένα στο αντιληπτικό πεδίου του άλλου, ακόμη και η απόφασή τους να μην επικοινωνήσουν λειτουργεί ως μήνυμα (Watzlawick, 1984).
- Συμβολικός ιντεραξιοναλισμός: η επικοινωνία είναι σε κάθε περίπτωση αναπόφευκτη.

Οι θέσεις των επικοινωνιολόγων (2/5)

- Η επικοινωνία χαρακτηρίζεται από τις διαστάσεις της σχέσης και του περιεχομένου: κάθε επικοινωνία εκτυλίσσεται ανάμεσα σε δύο ρόλους ή ταυτότητες, οι οποίες έχουν κάποια σχέση μεταξύ τους αλλά η επικοινωνία τους έχει πάντα και κάποιο θέμα.
- Το περιεχόμενο της επικοινωνίας ερμηνεύεται ανάλογα με την ποιότητα της σχέσης αυτών που επικοινωνούν (Dickson, 1997).

π.χ. Είναι γνωστή η εμπειρία πολλών να έχουν αγαπήσει κάποιο μάθημα και να είχαν και καλές επιδόσεις, διότι απλά είχαν καλή σχέση με τον αντίστοιχο εκπαιδευτικό ή και το αντίθετο. Όπως επίσης και το να έχουν επηρεασθεί έντονα από τις απόψεις κάποιου, επειδή η σχέση τους ήταν ιδιαίτερα καλή.

Οι θέσεις των επικοινωνιολόγων (3/5)

- Επηρεάζονται έντονα από τις απόψεις κάποιου, επειδή η σχέση τους ήταν ιδιαίτερα καλή.
- Αλληλεξάρτηση σε συμβολικό επίπεδο ανάμεσα σ' αυτές τις διαστάσεις της επικοινωνίας.

Οι θέσεις των επικοινωνιολόγων (4/5)

- Πολλές φορές το περιεχόμενο της επικοινωνίας λειτουργεί ως δείκτης για τη σχέση ή συμβάλλει στη δημιουργία μιας σχέσης.

π.χ. το να εκμυστηρευθεί κάποιος προσωπικές εμπειρίες ή προτιμήσεις ερμηνεύεται ως διάθεση για πιο οικεία σχέση.

Οι θέσεις των επικοινωνιολόγων (5/5)

- Η επικοινωνία είναι είτε συμμετρική είτε συμπληρωματική.
- Συμμετρική επικοινωνία: άτομα με όμοια κοινωνική ταυτότητα.
- Συμπληρωματική επικοινωνία: άτομα με ανόμοια κοινωνική ταυτότητα και ρόλο.
- Οι σχέσεις και η επικοινωνία ανάμεσα σε ένα παιδί και έναν ενήλικα χαρακτηρίζονται από ασυμμετρία και συμπληρωματικότητα.

Συμμετρία και ισότητα

- Οι σχέσεις και η επικοινωνία του παιδιού με έναν συνομήλικο χαρακτηρίζονται από συμμετρία και ισότητα (Attilli, 1987).
- Η ισότητα στη σχέση υλοποιείται μέσα από την αμοιβαιότητα και την αντιστρεψιμότητα.
- π.χ. μπορεί ο μαθητής να απαντήσει με τις ίδιες διατυπώσεις ή χαρακτηρισμούς που χρησιμοποιεί κάποιος συμμαθητής του.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

- Στην ισότητα ή ανισότητα κατά την επικοινωνία καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει ο ρόλος που υλοποιεί καθένας από τους μετέχοντες.

Εκπαιδευτικός:

- α) συμπληρωματική επικοινωνία με το μαθητή στη διάρκεια του μαθήματος.
- β) αν γίνει συμπαίκτης του σε κάποιο παιχνίδι και εξομοιώσει το ρόλο του, μπορεί να έχει σε αυτήν την περίπτωση συμμετρική επικοινωνία με το μαθητή του.

Μία περίπτωση ως πρόβλημα

- Ο δάσκαλος έχει το δικαίωμα να αποφασίζει πότε η τάξη λειτουργεί εύρυθμα και πότε όχι.
- Το σχολείο στηρίζει την εύρυθμη λειτουργία του στην τάξη που επικρατεί, τόσο ως προς την οργάνωση του χώρου όσο και ως προς τη διαχείριση του χρόνου (Γερμανός, 2002).

Οι σχολικοί κανόνες (1/2)

- Η εύρυθμη λειτουργία στηρίζεται σε επίσημους, και ίσως γνωστούς σε όλους, κανόνες, αλλά και σε άτυπους ή άδηλους κανόνες (Μπίκος, 2011).
- Οι μαθητές οφείλουν να αφιερώσουν χρόνο και προσπάθεια προκειμένου να αποκρυπτογραφήσουν τι αρέσει ή δεν αρέσει, τι δέχεται ή δεν δέχεται ο δάσκαλος.

Οι σχολικοί κανόνες (2/2)

- Σχολικοί κανόνες: αναπτύσσονται και γίνονται κατανοητοί σε συμβολικό επίπεδο, διότι το επιτρεπτό και το ανεπίτρεπτο «ανακοινώνονται» τόσο με λεκτικά όσο και με μη λεκτικά σήματα (Γκότοβος, 1995).

Στρατηγικές διατήρησης της εύρυθμης λειτουργίας της τάξης (1/4)

1. Περιθωριοποίηση.
2. Χειραγώγηση.
3. Ενσωμάτωση.

- **Περιθωριοποίηση: πιο δραστική και ίσως προσβλητική στρατηγική.** Ο εκπαιδευτικός στιγματίζει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά της παράβασης ενός κανόνα ως μη κανονική (Μπίκος, 2011).
- ο παραβάτης διαχωρίζεται από την υπόλοιπη ομάδα της τάξης ως μη «κανονικός».

Στρατηγικές διατήρησης της εύρυθμης λειτουργίας της τάξης (2/4)

- Συχνά γίνεται αναφορά σε χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, τα οποία είναι η αιτία για την παρεκτροπή του.
- **Χειραγώγηση: κάπως πιο ήπια στρατηγική.**
- Επικρατεί η άποψη ότι οι παρεκτρεπόμενοι χρειάζονται απλά κάποια βοήθεια για να επανέλθουν στην τάξη, διότι μόνοι τους δεν είναι σε θέση να πράττουν ορθά.

Στρατηγικές διατήρησης της εύρυθμης λειτουργίας της τάξης (3/4)

- Οι λύσεις σε προβλήματα και το τι είναι ορθόν αποφασίζονται από τον εκπαιδευτικό και υποδεικνύονται στους παραβάτες (Μπίκος, 2011).

Εύρυθμη λειτουργία της τάξης μέσω υποδείξεων/ χειραγώγησης - πιο διπλωματικός τρόπος.

Ενσωμάτωση: η πιο ήπια αλλά και απαιτητική στρατηγική.

Υποδηλώνει την πεποίθηση του εκπαιδευτικού ότι η παράβαση κάποιου κανόνα είναι σύμπτωμα απλά της συγκεκριμένης αλληλεπίδρασης (Κυρίδης, 1999).

Στρατηγικές διατήρησης της εύρυθμης λειτουργίας της τάξης (4/4)

- Ο μαθητής δεν είναι συνειδητά παραβάτης.

Ο εκπαιδευτικός:

Εμπιστοσύνη στη δυνατότητα του μαθητή για αυτοέλεγχο, δηλαδή, να τηρεί κανόνες, να συμμορφώνεται σ' αυτούς, αν κατανοεί τη χρησιμότητά τους.

Αντί να στιγματίζει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά μπορεί να επικαλείται καλές πλευρές της προσωπικότητάς του υποβαθμίζοντας το γεγονός.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (1/2)

Ελληνόγλωσση:

1. Γερμανός, Δ. (2002). *Οι τοίχοι της γνώσης. Σχολικός χώρος και εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
2. Γεώργας, Δ. (1995). *Κοινωνική Ψυχολογία*, Τόμ. Α' . Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
3. Γκότοβος, Α. (1995). *Παιδαγωγική αλληλεπίδραση. Επικοινωνία και κοινωνική μάθηση στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.
4. Κυρίδης, Α. (1999). *Η πειθαρχία στο σχολείο. Θεωρία και έρευνα*. Αθήνα: Gutenberg.
5. Μπακιρτζής, Κ. (2002). *Η δυναμική της αλληλεπίδρασης στην επικοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg.
6. Μπίκος, Κ. (2011). *Κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπίδραση στη σχολική τάξη*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (2/2)

Ξενόγλωσση:

1. Attili, G. (1987). The extent to which children's early relationships are adopted to promote their social and cognitive development. In R. Hinde et al. (Eds.), *Social relationships and cognitive development*. Oxford: Clarendon Press, 50-82.
2. Dickson, D. (1997). Reflecting. In O. Hargie (Eds.), *The handbook of communication skills*. London: Routledge, 159-182.
3. Hargie, O. (Eds.) (19997). *The handbook of communication skills*. London: Routledge and Kegan Paul.
4. Mead, G. (1962). *Mind, self and society*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Watzlawick, P. (Eds.) (1984). *The invented reality*. New York: Norton.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μπίκος Κωνσταντίνος.
«Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ
εκπαιδευτικού και μαθητή. Το πλαίσιο επικοινωνίας ανάμεσα στον
εκπαιδευτικό και τον μαθητή». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο
από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS157/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: Μενέλαος Χ. Τζιφόπουλος
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό εξάμηνο 2013-2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

